

Η Άλωση της Πόλης «Εάλω η Πόλις», των Πόλεων έχει αφήσει το δικό της ανεξίτηλο αποτύπωμα στην ελληνική παράδοση.

Γράφει

Ευάγγελος Μαυρογόντος

«Κι αν η Πόλη έπεσε, κι αν πάρθεν η Ρωμανία, πάλι με χρόνους και καιρούς, πάλι δικά μας θα' ναι».

29 Μαΐου 1453: Μία ημερομηνία κομβικής σημασίας για την ελληνική, αλλά και την παγκόσμια ιστορία, καθώς σηματοδοτεί το τέλος της υπερχιλιετούς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που αποτελεί συνώνυμο της ιστορικής πορείας του μεσαιωνικού Ελληνισμού.

Η Άλωση έχει αφήσει το δικό της ανεξίτηλο αποτύπωμα στην ελληνική παράδοση, η οποία για αιώνες μετά θρηνούσε και θρηνεί το τέλος της «Ρωμανίας» και την πτώση της Πόλης των Πόλεων, που αποτέλεσε φάρο φωτός, αλλά και απόρθητο φρούριο, προπύργιο απέναντι στους εξ Ανατολών κινδύνους, εκεί που η Ανατολή συναντούσε τη Δύση, τα χρόνια που στην Ευρώπη κυριαρχούσε ο σκοταδισμός και η οπισθοδρόμηση που ακολούθησαν την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η πολιορκία που διήρκεσε από τις 6 Απριλίου ως τις 29 Μαΐου, ημέρα Τρίτη (εξ ου, σύμφωνα με μια εκδοχή, και η «γρουσουζικη» για τον Ελληνισμό παράδοση της «Τρίτης και 13», από την ημέρα και το άθροισμα των αριθμών που συνθέτουν το 1453- 1+4+5+3) αποτέλεσε το φινάλε μιας πορείας παρακμής η οποία είχε αρχίσει πολλά χρόνια πριν.

Αρκετοί θεωρούν ότι η αρχή της μεγάλης πτώσης ήταν η άλωση της Πόλης από τους Λατίνους του 13 Απριλίου 1204, από την οποία η Αυτοκρατορία - παρά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1261- δεν ανέκαμψε ποτέ, ενώ άλλοι εκτιμούν ότι η πορεία προς την καταστροφή είχε αρχίσει πολλά χρόνια πριν.

Εικόνα 1 Κατάκτηση της Πόλης από τους Λατίνους 13 Απριλίου 1204

Σε κάθε περίπτωση, το τελικό χτύπημα για την αποδυναμωμένη αυτοκρατορία ήταν η προέλαση των Οθωμανών, η οποία ήταν αδύνατον να ανακοπεί.

Ο 14ος αιώνας θεωρείται μάλλον το τελικό λυκόφως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας- τόσο λόγω της πίεσης εξ ανατολών, όσο και λόγω την πληγμάτων από τα χριστιανικά έθνη της Δύσης.

«Το Βυζάντιο του 14ου αιώνα θα γνωρίσει την πορεία προς μια αδιάκοπη παρακμή και κατάπτωση.

Οι Οθωμανοί, εγκατεστημένοι στα γειτονικά με την Κωνσταντινούπολη βιθυνικά εδάφη, κατάφεραν στα μέσα κιόλας του 11ου αιώνα, αν όχι και προηγουμένως, να περάσουν στην Ευρώπη (1354 ο σεισμός της Καλλίπολης που τους επιτρέπει να εγκατασταθούν στην πόλη αυτή, το κλειδί του Ελλησπόντου), ενώ οι άλλοι Τουρκομάνοι κατακτούν, τη μία μετά την άλλη, τις πόλεις της Μικρασίας (η Έφεσος πέφτει το 1304, η Σμύρνη το 1318», γράφει η Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ στο «Γιατί το Βυζάντιο».

Η Φιλαδέλφεια θα παραμείνει ελεύθερη ως το 1391, με την πτώση της να σηματοδοτεί το οριστικό τέλος της βυζαντινής Μικράς Ασίας, αλλά και «δηλώνει την ηθική παρακμή που γνωρίζει η αυτοκρατορία, της οποίας ο αυτοκράτορας (Μανουήλ Β' Παλαιολόγος) φέρεται να έχει εκστρατεύσει κατά της ελληνικής

Εικόνα 2 Μανουήλ Β'

αυτής πόλης ως σύμμαχος των Οθωμανών» (η Φιλαδέλφεια είχε οργανωθεί σχεδόν ως ανεξάρτητο κρατίδιο εν μέσω τουρκομανικών εμιράτων, υπό την ηγεσία του μητροπολίτη της, Θεοφύλακτου).

Οι διαμάχες μεταξύ των δυνασθειών επιδεινώνουν την κατάσταση, ενώ οι ναυτικές δημοκρατίες της Ιταλίας (Βενετία, Γένοβα) και αυτές υπονομεύουν οικονομικά την ετοιμοθάνατη αυτοκρατορία, ενώ οι Λατίνοι εξακολουθούν να σχεδιάζουν την επιστροφή τους στην Κωνσταντι-

νούπολη, την οποία έχασαν από την αυτοκρατορία της Νίκαιας.

Οι τελευταίοι αυτοκράτορες προσπαθούν να προσελκύσουν τους εχθρούς της αυτοκρατορίας, με οθωμανικά γαμήλια συνοικέσια και ταξίδια προς τη Δύση, «επαίτες μιας βοήθειας η οποία ουδέποτε απάντησε στις προσδοκίες των Βυζαντινών».

Εικόνα 3 Βαγιαζήτ Α'

Το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας «κανονικά» θα είχε επέλθει νωρίτερα, όταν το 1397 ο Βαγιαζήτ Α' ο Κεραυνός πολιορκήσε την Κωνσταντινούπολη, ωστόσο η Πόλη σώθηκε προσωρινά, κερδίζοντας μισό αιώνα, όταν οι Μογγόλοι του Ταμερλάνου εισέβαλαν στη Μικρά Ασία, αναγκάζοντάς τον να σπεύσει να τους αντιμετωπίσει - με αποτέλεσμα τη συντριβή του στη μάχη της Άγκυρας (1402) και την αιχμαλωσία του.

«Ο αμηνάς Μωάμεθ, έχοντας δει και ακούσει τις περιφανείς νίκες και τους πολέμους του πατέρα του και των άλλων τρισκατάρατων προγόνων του, συλλογιζόταν τι αξιομνημόνευτο να κάνει και ο ίδιος»¹

Ο Μωάμεθ Β', που θα έπαιρνε αργότερα το προσωνύμιο «Πορθητής», 21 ετών το 1453, ήταν, σύμφωνα με τον βυζαντινολόγο Βασιλιεφ, χαρακτήρας ταυτόχρονα φιλοπόλεμος, αλλά και με ενδιαφέρον για την επιστήμη και τη μόρφωση, και παράλληλα χαρισματικός στρατιωτικός και πολιτικός, ενώ μιλούσε έξι γλώσσες.

Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, σύμφωνα με αναφορές, του είχε γίνει έμμονη ιδέα και ως εκ τούτου η διοργάνωση της πολιορκίας είχε αρχίσει με προσοχή και λεπτομερή σχεδιασμό, βασικό τμήμα του οποίου ήταν η κατασκευή του

Εικόνα 4 Μωάμεθ Β' "Πορθητής"

¹ «Κωνσταντινουπόλεως Άλωσις», Γεώργιος Φραντζής ή Σφραντζής ήταν ο μοναδικός Βυζαντινός ιστορικός αυτόπτης μάρτυρας της κοσμοϊστορικής κατάληψης.

φρουρίου Ρούμελι Χισάρ στις ευρωπαϊκές ακτές του Βοσπόρου, εξοπλισμένου με τα πλέον σύγχρονα πυροβόλα της εποχής.

Το Ρούμελι Χισάρ και το Ανατολού Χισάρ, στην απέναντι ασιατική ακτή, απέκοπταν τη θαλάσσια επικοινωνία της Πόλης, ενώ παράλληλα η εισβολή του Τουραχάν Μπέη στην Πελοπόννησο διασφάλιζε τη μη αποστολή ενισχύσεων από το Δεσποτάτο του Μυστρά.

Εικόνα 5 Κων/νος ΙΑ΄ Παλαιολόγος

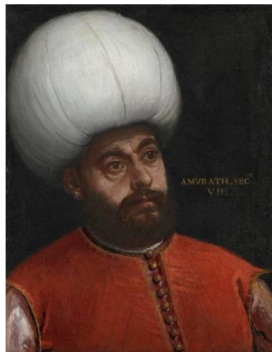
Στην άλλη πλευρά ήταν ο άνθρωπος που έμελλε να μείνει στην ιστορία και τον θρύλο ως ο τελευταίος αυτοκράτορας του Βυζαντίου – η φιγούρα του «Μαρμαρωμένου Βασιλιά»: ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Δραγάσης Παλαιολόγος. Γεννηθείς στις 9 Φεβρουαρίου του 1404, ήταν ένας από τους γιους του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου.

Όπως γράφει ο Φίλιππος Φιλίππου στο «Ζωή και θάνατος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου», επονομάστηκε Δραγάτσης ή Δραγάσης

από τη μητέρα του, Ελένη, την κόρη του Σέρβου ηγεμόνα των Σερρών, Κωνσταντίν Ντράγκατς. «Κανένας χρονικογράφος δεν τον επονομάζει Δραγάση, μόνο ο λαός τον αποκαλούσε έτσι, κάτι που πέρασε στους θρύλους και στα άσματα».

Ανήλθε στον θρόνο μετά τον θάνατο του αδελφού του, Ιωάννη Η΄ Παλαιολόγου, τον Οκτώβριο του 1448.

Ο ίδιος επιθυμούσε τη συνεργασία με τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη για τον περιορισμό της ενετικής επιρροής, με όραμα την ένωση όλων των χριστιανών της Ανατολής και της Δύσης κατά του τουρκικού κινδύνου.

Εικόνα 7 Μουράτ Β΄

Με τα λίγα μέσα που διέθετε ο νέος αυτοκράτορας ετοίμασε την πόλη για την επικείμενη πολιορκία από τους Τούρκους.

Όταν το 1451 ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής διαδέχτηκε το Μουράτ Β΄ δεν έμεινε καμιά αμφιβολία ότι ο νεαρός σουλτάνος θα στρεφόταν κατά της Κωνσταντινούπολεως και θα προσπαθούσε να δώσει στο μεγάλο πια κράτος του, που απλωνόταν σε Ασία και Ευρώπη, τη φυσική του πρωτεύουσα.

Εικόνα 6 Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος

Η πολιορκία άρχισε στις 7 Απριλίου του 1453.

Οι θέσεις Βυζαντινών και Τούρκων κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Πόλης.

Οι θέσεις Βυζαντινών και Τούρκων κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Πόλης.

Οι Έλληνες δεν είχαν μόνο να παλέψουν μόνο με τον εξωτερικό εχθρό. Η κατάσταση μέσα στην άλλοτε μεγάλη πρωτεύουσα δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντική.

Μεγάλο μέρος της πόλης δεν ήταν πια παρά ερείπια και η Κωνσταντινούπολη, που στα χρόνια της ακμής της είχε γύρω στο ένα εκατομμύριο κατοίκους, είναι ζήτημα αν στην περίοδο της τελευταίας πολιορκίας περιλάμβανε μέσα στα τείχη της εκατό χιλιάδες ανθρώπους.

Η φιλοενωτική πολιτική των τελευταίων Παλαιολόγων είχε διχάσει τους κατοίκους σε ενωτικούς και ανθενωτικούς και δεν ήταν λίγοι εκεί που, έχοντας υπόψη τους το τι είχε τραβήξει η Πόλη από τους σταυροφόρους, τους Δυτικούς εμπόρους και κυρίως από Βενετούς και Φράγκους το 1204, προτιμούσαν να δουν μέσα στην Πρωτεύουσά τους Τούρκους παρά τους Λατίνους.

Ένα πνεύμα μοιρολατρίας, που ξεκινούσε από μια μερίδα του κλήρου, είχε απλωθεί στις λαϊκές μάζες και ένα πλήθος προφητείες, που μιλούσαν για τελειωτική καταστροφή και «δευτέρα παρουσία», έκαναν πολλούς να πιστεύουν πως «ήταν θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκεύει».

Κάτω από τέτοιες συνθήκες οργανώθηκε η άμυνα, που στηρίχτηκε κυρίως σε Δυτικούς μισθοφόρους.

Γύρω στις 8.000 στρατιώτες έπρεπε να αντιμετωπίσουν τουλάχιστο δεκαπλάσιο καλά οργανωμένο τουρκικό στρατό, ενώ απέναντι στα χερσαία τείχη της πρωτεύουσας, που άλλοτε θεωρούνταν απόρθητα, βρισκόταν τώρα τα τουρκικά κανόνια, που, με τη βοήθεια μηχανικών από τη Δύση, είχε κατασκευάσει ο Μωάμεθ.

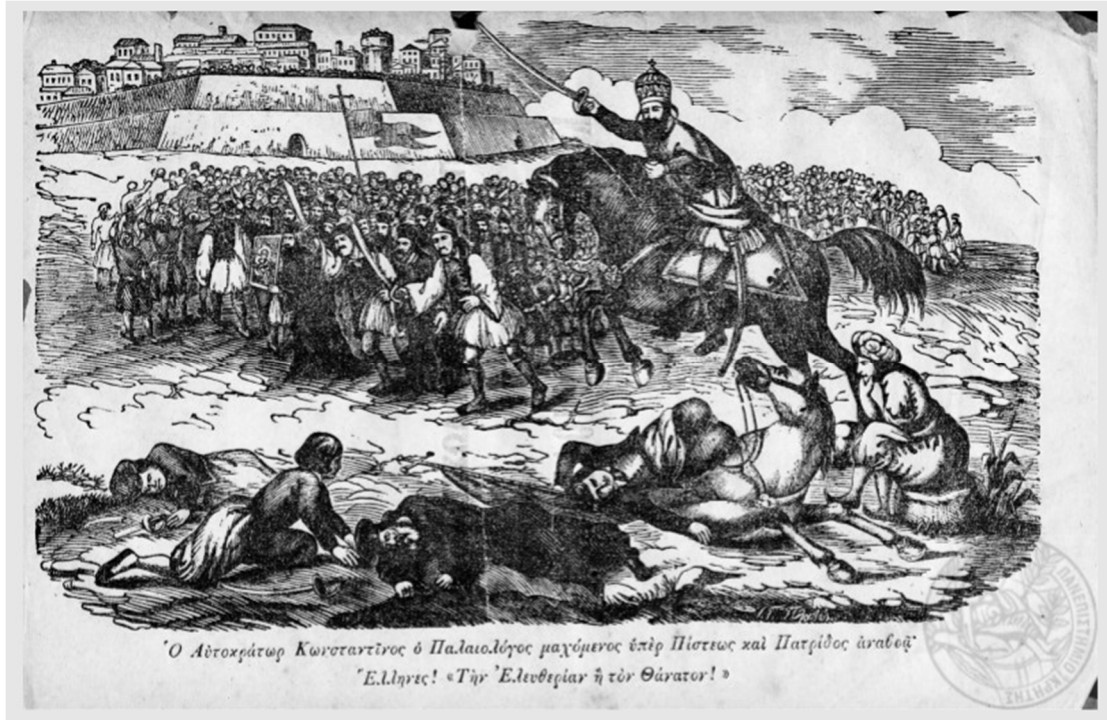

Η πολιορκία κράτησε 52 ημέρες. Πολλές τουρκικές επιθέσεις αποκρούστηκαν από τους πολιορκημένους και κάθε πρόταση για συμβιβασμό απορρίφθηκε από τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, λέγοντας την ιστορική φράση:

«Το δε την πόλιν σοι δούναι ουτ' εμόν εστίν ουτ' άλλου των κατοικούντων εν αυτή, κοινή γαρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν και ου φεισόμεθα της ζωής ημών» δηλαδή: «Το να σου παραδώσουμε την πόλη, δεν είναι δικαίωμα ούτε δικό μου ούτε άλλου από τους κατοικούντες σε αυτή. Γιατί απόφαση όλων μας είναι να πέσουμε, αμυνόμενοι, με τη θέλησή μας και δεν θα λυπηθούμε τη ζωή μας».

Τέλος στις 29 Μαΐου, οι Τούρκοι κατόρθωσαν να ανεβούν στα τείχη και να κυριέψουν την Πόλη. Πολλοί από τους πολιορκημένους σκοτώθηκαν πολεμώ-

ντας στα τείχη. Μαζί τους και ο τελευταίος Βυζαντινός Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος.

Ὅσοι μπόρεσαν ἔφυγαν ἀκόμα και την τελευταία στιγμή για τα βενετοκρατούμενα νησιά ἢ τη Δύση με βενετικά ἢ γενοιάτικα καράβια. Οι περισσότεροι ἔμειναν για να υποστούν τα δεινά της ἄλωσης ἀπὸ τους Τούρκους. Για τρεις ἡμέρες τα τουρκικά στρατεύματα λεηλατοῦσαν, σκότωσαν και κατέστρεφαν τα πάντα.

«Έτσι λοιπόν οι εχθροί κυρίευσαν όλη την Πόλη».

Την Τρίτη ημέρα ο Μωάμεθ έκανε την επίσημη είσοδό του στην πόλη και η Κωνσταντινούπολη έγινε Πρωτεύουσα του οθωμανικού κράτους. Οι περισσότερες ελληνικές περιοχές είχαν πέσει στα χέρια των Τούρκων πολύ πριν από την άλωση της Πόλης.

Ελάχιστες μόνο εστίες του ελληνισμού έμειναν ανεξάρτητες. Γρήγορα όμως ακολούθησαν και αυτές τη μοίρα της πρωτεύουσας.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν το Δεσποτάτο του Μορέως το 1460 και κατέλυσαν την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας το 1461.

Εικόνα 8 Δεσποτάτο Μωρέως - Μυστρά

Εικόνα 9 Αυτοκρατορία Τραπεζούντας

Το βυζαντινό κράτος έπαψε να υπάρχει και για ολόκληρο τον ελληνισμό άρχισαν οι ατέλειωτοι αιώνες της τουρκικής δουλείας.

Η Κωνσταντινούπολη «Ισταμπούλ» πλέον, για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, θα παρέμενε πρωτεύουσα, ενός νέου κράτους, ως το 1922, ενώ η Άλωση θα έμενε χαραγμένη στις μνήμες και τις παραδόσεις του Ελληνισμού, τόσο σε επίπεδο ιστορίας, όσο και πέρα από αυτήν, με τη μορφή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου να αναδεικνύεται σε μια αθάνατη, περιτριγυρισμένη από τις ομίχλες του θρύλου, φιγούρα- αυτήν του Μαρμαρωμένου Βασιλιά, ο οποίος επέλεξε να μην εγκαταλείψει την αυτοκρατορία του την ύστατη στιγμή της και περιμένει την ώρα και στιγμή που θα φτάσει το πλήρωμα του χρόνου για να την αναστήσει.

Για εμάς τους νεότερους Έλληνες η βυζαντινή ιστορία έχει ακόμα μεγαλύτερη σημασία.

Το Βυζάντιο αποτελεί το άμεσο παρελθόν μας. Σε αυτό βρίσκονται οι ρίζες του νεότερου ελληνισμού και μέσα σε εκείνα τα χρόνια ξύπνησε και πλάστηκε η νεότερη εθνική μας συνείδηση.

Σήμερα υπάρχει; Την απάντηση ας την δώσει ο κάθε ένας από εμάς, κάνοντας αυτοκριτική και όχι κριτική εκ του ασφαλούς για τους άλλους.

ΠΗΓΕΣ:

- «Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων» Γεωργίου Φραντζή
- Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ «Γιατί το Βυζάντιο».
- Βικιπαίδεια
- Διαδίκτυο